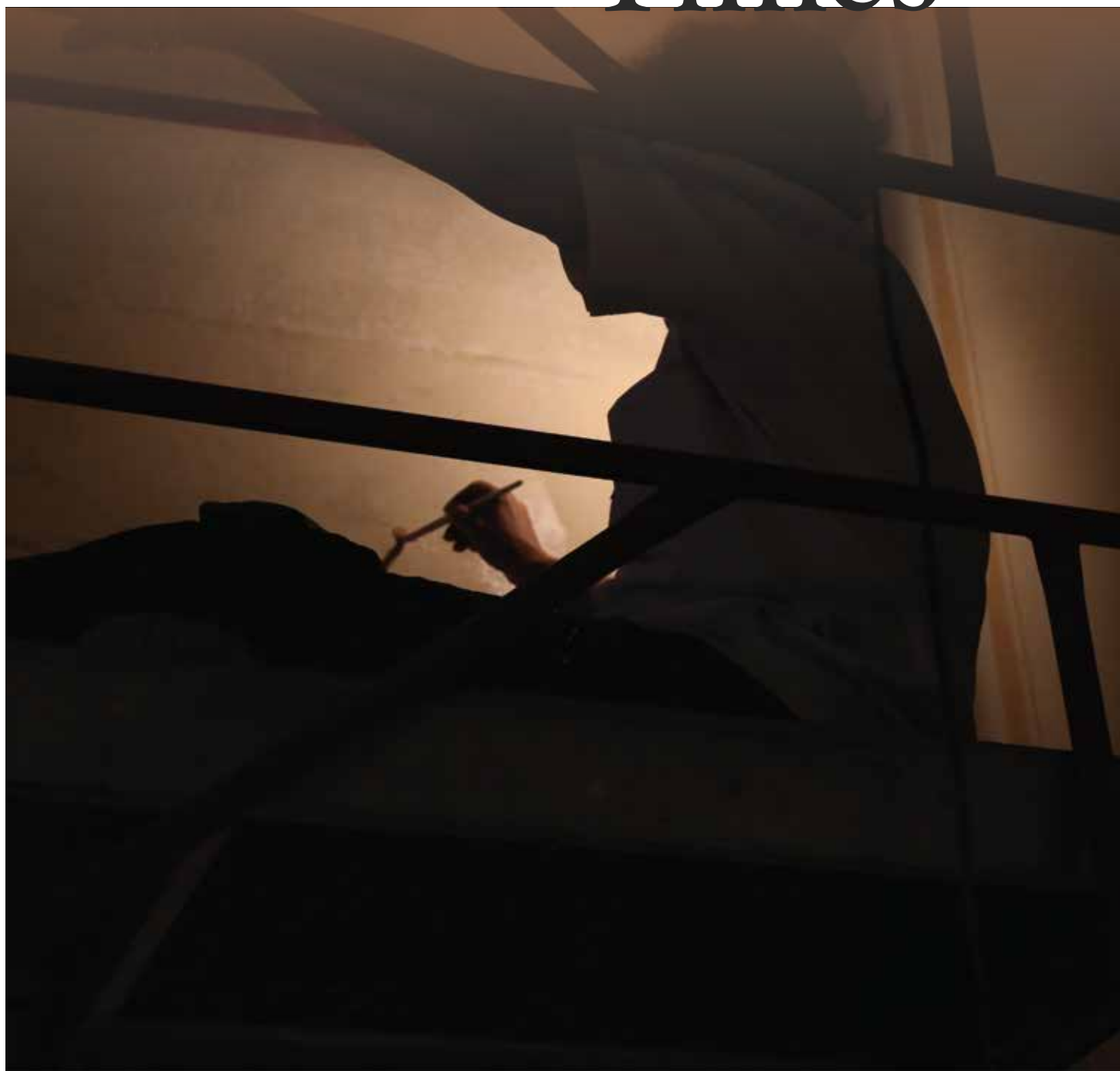

Conserva Times

Η συντακτική ομάδα του
Conserva

Αρχισυνταξία:

Μακρή Λαμπρινή
Κοντιμπά Μαρία
Κοσμέτου Ελένη

Τσίρου Ελευθερία
Αλεξανδράκη Ειρήνη
Αποστολάκης Γιάννης
Δρίβα Βασιλική
Κουλιανού Μαρία
Αποστόλου Δήμητρα

Γραφιστική Επιμέλεια:

Κυριακίδου Μάρθα

Στοιχεία:

Το **Conserva Times** είναι μια πρωτοβουλία του Π.Α.Σ.Ε.Σ.Α.Ε.Τ.

Η κυκλοφορία του είναι τριμηνιαία και ο σκοπός του είναι να προάγει τη διάδοση της γνώσης εντός της κοινότητας των συντηρητών, να ενημερώνει για τις τελευταίες εξελίξεις στον τομέα και να προβάλλει συνολικά την επιστήμη της συντήρησης.

- 📧 Στείλτε τη συμμετοχή σας στο **pasesaet@gmail.com**, έως 15 Σεπτεμβρίου, για να δημοσιευτεί το άρθρο σας στο τεύχος 7, Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου
- 📷 Στείλτε σχετική φωτογραφία και διεκδικείστε τη θέση σας στο εξώφυλλο

Περιεχόμενα

01 Εισαγωγικό
σημείωμα | σελ.05

02 Τα νέα του
ΠΑ.Σ.Ε.Σ.Α.Ε.Τ. | σελ.06

03 Πού παίζει
τέχνη; | σελ.08

04 Η αξία της
τέχνης: Μια
συζήτηση με
την Αγγελική
Ντούρου

Δήμητρα Αποστόλου | σελ.10

05 **Βίνσεντ βαν Γκογκ: Η αρχή της τέχνης και το τέλος – Συγκριτική ανάλυση των έργων «Οι Πατατοφάγοι» και «Ρίζες Δέντρων»**

Βασιλική Δρίβα | σελ. 13

06 **Από την εφήμερη τέχνη στη διατήρηση: Προσεγγίσεις στη συντήρηση των έργων street art στην Ελλάδα**

Ειρήνη Αλεξανδράκη | σελ. 18

07 **Ξυλόγλυπτο σεντούκι με ζωγραφικό διάκοσμο από την Ήπειρο: καταγραφή πριν την συντήρηση**

Ασημίνα Μπέλλου και Χρήστος Καρύδης | σελ. 26

ΤΕΥΧΟΣ 6

04

Εισαγωγικό σημείωμα

Η επιτυχία του Conserva Times συνεχίζεται με την κυκλοφορία του 6ου τεύχους! Ένας χρόνος δημιουργικής πορείας συμπληρώθηκε, γεμάτος ιδέες, συνεργασίες, έρευνα και παρουσίαση θεμάτων γύρω από την τέχνη, τη συντήρηση και την πολιτιστική μας κληρονομιά.

Με ιδιαίτερη χαρά συνεχίζουμε δυναμικά, με στόχο το περιοδικό μας να αποτελεί έναν χώρο ενημέρωσης, ανταλλαγής γνώσης και ανάδειξης ζητημάτων που αφορούν τον κλάδο της Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης.

Στο 6ο τεύχος ταξιδεύουμε από την αξία και την ερμηνεία της τέχνης έως τις σύγχρονες προκλήσεις της συντήρησης. Προσεγγίζουμε τη σχέση ανάμεσα στην τέχνη, τον χρόνο και τη διατήρηση, μέσα από συζητήσεις για την εκτίμηση έργων τέχνης, την εξέλιξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας, αλλά και τις απαιτήσεις που προκύπτουν όταν καλούμαστε να διασώσουμε έργα διαφορετικών εποχών και υλικών.

Ιδιαίτερη θέση έχουν οι σύγχρονες εφαρμογές της συντήρησης, όπως η διαχείριση έργων street art, αλλά και μελέτες περιπτώσεων αντικειμένων πολιτιστικής κληρονομιάς που αναδεικνύουν τη σημασία της τεκμηρίωσης πριν από κάθε επέμβαση.

Καλή ανάγνωση!

Τα νέα του ΠΑ.Σ.Ε.Σ.Α.Ε.Τ.

8/6

Παρέμβαση του Σωματείου για την ένταξη της ειδικότητας Συντηρητή Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης στις Δημόσιες Βιβλιοθήκες

Ο ΠΑΣΕΣΑΕΤ, σε συνεργασία με τον ΣΣΑΕΤΤΕ, κατέθεσε αίτημα προς την πολιτική ηγεσία για την προσθήκη της ειδικότητας του Συντηρητή Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης στις κατηγορίες και τους κλάδους προσωπικού των Δημοσίων Βιβλιοθηκών, όπως προβλέπονται στον Ν. 3149/2003, καθώς η συντήρηση αρχαιολογικού υλικού αποτελεί αντικείμενο που απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις και εμπειρία του κλάδου.

Με το υπόμνημα που υποβλήθηκε, οι δύο φορείς ζήτησαν ακρόαση και επισήμαναν την ανάγκη εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας, καθώς και την πρόβλεψη οργανικών θέσεων Συντηρητών στις Δημόσιες Βιβλιοθήκες.

16/6

Την 16/06/2026 πραγματοποιήθηκε με επιτυχία η ετήσια Γενική Συνέλευση του Σωματείου μας, με την απαραίτητη απαρτία των μελών. Κατά τη διάρκεια της Συνέλευσης συζητήθηκαν οι δράσεις, οι παρεμβάσεις και οι πρωτοβουλίες που πραγματοποιήθηκαν το προηγούμενο διάστημα. Παρουσιάστηκε και εγκρίθηκε επίσης ο οικονομικός προϋπολογισμός του έτους.

Ευχαριστούμε θερμά όλα τα μέλη για τη συμμετοχή, τη στήριξη και τη συνδρομή τους!

ΟΔΑΠ: Οι πρόσφατες εξελίξεις επιβεβαιώνουν τις ανησυχίες μας

Από τις αρχές του 2026, το *Πανελλήνιο Σωματείο Εργαζομένων στη Συντήρηση Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης (ΠΑΣΕΣΑΕΤ)*, μαζί με τον *Σύλλογο Εκτάκτων Αρχαιολόγων (ΣΕΚΑ)*, είχε προειδοποιήσει για την κατεύθυνση που ακολουθεί ο *Οργανισμός Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων (ΟΔΑΠ)* στη διαχείριση των πωλητηρίων, των αναψυκτηρίων και γενικότερα των υποστηρικτικών λειτουργιών μουσείων και αρχαιολογικών χώρων.

Είχαμε επισημάνει ότι τα πωλητήρια αντιμετωπίζονται ολοένα και περισσότερο ως εμπορικές μονάδες, με βασικά κριτήρια την οικονομική απόδοση και την επισκεψιμότητα, εις βάρος του πολιτιστικού, εκπαιδευτικού και δημόσιου χαρακτήρα τους. Παράλληλα, είχαμε εκφράσει την έντονη ανησυχία μας για την ανάθεση της λειτουργίας τους σε ιδιώτες με μοναδικό γνώμονα τη μεγιστοποίηση των εσόδων, γεγονός που ενισχύει την εμπορευματοποίηση λειτουργιών που οφείλουν να υπηρετούν τον πολιτισμό και το δημόσιο συμφέρον.

Δυστυχώς, οι εξελίξεις των τελευταίων μηνών επιβεβαιώνουν πλήρως αυτές τις ανησυχίες.

Τον Ιούνιο του 2026, ο ΟΔΑΠ προχώρησε σε νέες διαδικασίες εκμίσθωσης πωλητηρίων, ενώ το Διοικητικό του Συμβούλιο ενέκρινε την αξιοποίηση ακινήτων οικονομικής διαχείρισης στην Πλάκα και στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου. Οι αποφάσεις αυτές εντάσσονται σε μια ευρύτερη πολιτική οικονομικής εκμετάλλευσης περιουσιακών στοιχείων, υποδομών και υπηρεσιών που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά. Την ίδια στιγμή, δεν διαφαίνεται καμία αλλαγή στην πολιτική για τα πωλητήρια και τα αναψυκτήρια μουσείων και αρχαιολογικών χώρων.

Αντίθετα, οι πρόσφατες αποφάσεις επιβεβαιώνουν ότι η εμπορική εκμετάλλευση και η αύξηση των εσόδων παραμένουν βασικές προτεραιότητες της διοίκησης του ΟΔΑΠ.

Οι εξελίξεις αυτές θέτουν εκ νέου κρίσιμα ερωτήματα:

- Πώς διασφαλίζεται ότι η ανάθεση της λειτουργίας πωλητηρίων και άλλων υπηρεσιών σε ιδιώτες δεν θα αλλοιώσει τον πολιτιστικό, εκπαιδευτικό και δημόσιο χαρακτήρα μουσείων και αρχαιολογικών χώρων;
- Πώς προστατεύεται η φυσιογνωμία κάθε πολιτιστικού χώρου όταν κυρίαρχο κριτήριο φαίνεται να είναι η οικονομική του απόδοση;
- Ποια μέτρα λαμβάνονται ώστε οι χώροι πολιτισμού να μην μετατρέπονται σταδιακά σε πεδία επιχειρηματικής δραστηριότητας εις βάρος της κοινωνικής, μορφωτικής και πολιτιστικής τους αποστολής;

Ως ΠΑΣΕΣΑΕΤ, δηλώνουμε ξεκάθαρα ότι είμαστε αντίθετοι σε κάθε πολιτική που αντιμετωπίζει την πολιτιστική κληρονομιά ως εμπόρευμα και τους αρχαιολογικούς χώρους ως επιχειρηματικά ακίνητα προς εκμετάλλευση. Τα μουσεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και οι υπηρεσίες που τα υποστηρίζουν είναι δημόσια αγαθά και η διαχείρισή τους οφείλει να υπηρετεί τις μορφωτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες της κοινωνίας, όχι τις επιταγές της αγοράς. Το ΠΑΣΕΣΑΕΤ θα συνεχίσει να παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις, να παρεμβαίνει όπου απαιτείται και να ενημερώνει τους εργαζόμενους για κάθε απόφαση που επηρεάζει τη λειτουργία και το μέλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων.

Διοικητικό Συμβούλιο ΠΑΣΕΣΑΕΤ.

Πού παίζει τέχνη;

Urs Fischer:
«Eugène Atget»

Ατομική Έκθεση

09.06 – 12.09

Gagosian Athens
Αναπήρων Πολέμου
22, Αθήνα

Nari Ward:
«Until That Day»

23.06 – 31.10

ΔΕΣΤΕ – Project
Space
Slaughterhouse
Ύδρα

WHERE THE DAY
STARTS

2η Μπιενάλε
Σύγχρονης
Κεραμικής

06.06 – 31.10

Μεσαιωνική Πόλη
Ρόδου

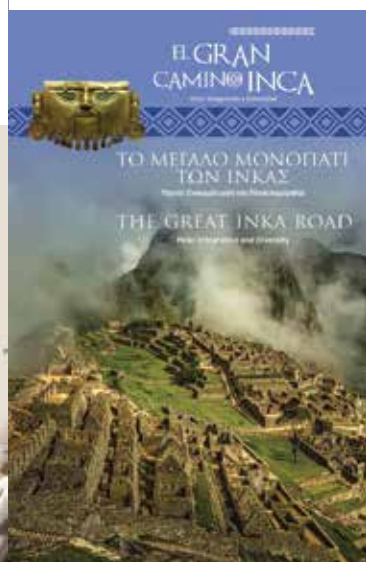
Αρχαιολογικό
Μουσείο και
ιστορικοί χώροι

Inspirations. Ancient Greek Art living in Italy

16.06 – 30.08

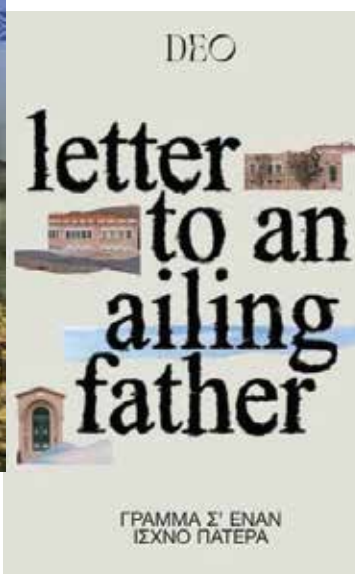
Μουσείο
Ακρόπολης
Αθήνα

Το Μεγάλο Μονοπάτι των Ίνκας. Περού: Ενσωμάτωση και Ποικιλομορφία

09.07 - 30.09

Εθνικό
Αρχαιολογικό
Μουσείο
Αθήνα

Letter to an Ailing Father

11.07 - 30.08

DEO Project
Χίος

Όλη η Ελλάδα ένας Πολιτισμός 2026

01.07 - 31.08

Μουσείο Μπενάκη,
Πειραιώς 138

Η αξία της τέχνης: Μια συζήτηση με την Αγγελική Ντούρου

Γράφει η Δήμητρα Αποστόλου

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΑ

Η Δήμητρα Αποστόλου είναι τελειόφοιτη του Τμήματος Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης. Έχει πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση στο Εθνικό Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών “Δημόκριτος”, όπου ασχολήθηκε με αναλυτικές τεχνικές φασματοσκοπίας ακτίνων Χ σε υλικά πολιτιστικής κληρονομιάς, και εργάζεται σε καλλιτεχνικό χυτήριο, όπου ασχολείται με ψηφιακές αποτυπώσεις (3D μοντέλα, 3D scanning), 3D printing και τεχνολογίες CNC. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζουν στη σύγχρονη τέχνη και στη βιώσιμη συντήρηση και αποκατάσταση. Στον ελεύθερο χρόνο της ταξιδεύει, απολαμβάνει βόλτες στη φύση και την παρέα ενός καλού βιβλίου.

«Άρα... μπορείς να καταλάβεις αν ένας πίνακας είναι πλαστός;»

Είναι σχεδόν από τις πρώτες ερωτήσεις που θα σου κάνουν όταν συστηθείς ως συντηρήτρια έργων τέχνης. Συνήθως ακολουθεί και μία δεύτερη: **«Και πώς καταλαβαίνεις την αξία ενός έργου;»**

Η αλήθεια είναι πως, όσο απλές κι αν ακούγονται αυτές οι ερωτήσεις, οι απαντήσεις τους δεν είναι ποτέ τόσο ξεκάθαρες. Και ίσως αυτό να είναι ένα από τα πιο γοητευτικά πράγματα στον κόσμο της τέχνης: ακόμη και οι ίδιοι οι άνθρωποι του χώρου δεν έχουν πάντα μία απόλυτη απάντηση.

Κάπως έτσι βρέθηκα ένα απόγευμα στην Κηφισιά, γεμάτη απορίες και απέναντι μου την **Αγγελική Ντούρου**.

Ένα από τα πρώτα πράγματα που τη ρώτησα ήταν τι ακριβώς κάνει ένας εκτιμητής έργων τέχνης. Όπως μου εξήγησε, λειτουργεί περισσότερο σαν ένας εξειδικευμένος σύμβουλος μέσα στην αγορά της τέχνης, καθώς καλείται να αξιολογήσει, να τεκμηριώσει και να καθοδηγήσει. **Η εκτίμηση μπορεί να χρειαστεί σε διαφορετικά πλαίσια: κατά την αγορά ή πώληση ενός έργου, για ασφαλιστικούς σκοπούς, αλλά και σε περιπτώσεις κληρονομιών ή απογραφών συλλογών.**

Ο βασικός τρόπος δουλειάς, όπως ανέφερε, είναι η συγκριτική μέθοδος. Ο εκτιμητής αναζητά όμοια έργα του ίδιου καλλιτέχνη ή αντίστοιχων δημιουργών και εξετάζει τις τιμές στις οποίες έχουν πωληθεί

Η Αγγελική Ντούρου MSc, MRICS είναι πιστοποιημένη εκτιμήτρια έργων τέχνης, εγγεγραμμένη στο Μητρώο Πιστοποιημένων Εκτιμητών του Υπουργείου Οικονομικών (μία από τους μόλις τρεις στην Ελλάδα) και σύμβουλος τέχνης. Σπούδασε συντήρηση αρχαιοτήτων και έργων τέχνης στην Ελλάδα, έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στην Ιστορία της Τέχνης, με εξειδίκευση στην εκτίμηση έργων τέχνης, στο Πανεπιστήμιο Εδιμβούργου Σκωτίας, και ύστερα από χρόνια ενεργής πορείας στον χώρο προχώρησε στις εξετάσεις πιστοποίησης RICS.

στο πρόσφατο παρελθόν, στην κατάλληλη αγορά. Μέσα από αυτή τη διαδικασία επιχειρεί να χαρτογραφήσει μία ρεαλιστική αξία ή ένα εύρος αξίας, βασισμένο σε πραγματικά δεδομένα συναλλαγών.

Ωστόσο, η διαδικασία δεν είναι πάντα τόσο ξεκάθαρη όσο ακούγεται. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου δεν υπάρχουν επαρκή συγκριτικά στοιχεία, είτε επειδή το έργο είναι σπάνιο είτε επειδή δεν έχουν καταγραφεί αντίστοιχες πωλήσεις.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, η εκτίμηση γίνεται πιο σύνθετη, καθώς απαιτείται να ληφθούν υπόψη παράγοντες όπως η ιστορική σημασία του έργου, η θέση του καλλιτέχνη μέσα στην αγορά και η συνολική του παρουσία στο καλλιτεχνικό περιβάλλον.

Στη συνέχεια, η συζήτηση στράφηκε στην ελληνική αγορά τέχνης. Παρότι η Ελλάδα αποτελεί μια σχετικά μικρή αγορά σε σύγκριση με τα μεγάλα διεθνή κέντρα, όπως το Λονδίνο ή η Νέα Υόρκη, εξακολουθεί να διατηρεί μια σταθερή και ενεργή καλλιτεχνική δραστηριότητα.

Η αγορά χαρακτηρίζεται κυρίως από συγκέντρωση γύρω από συγκεκριμένα ιστορικά ονόματα της νεοελληνικής τέχνης· καλλιτέχνες όπως ο Μόραλης, ο Παρθένης και ο Γύζης παραμένουν σταθερές αναφορές.

Αυτή η συγκέντρωση δεν είναι τυχαία, αλλά συνδέεται με τη δομή μικρότερων αγορών, όπου η ζήτηση τείνει να επικεντρώνεται σε αναγνωρίσιμα και ιστορικά τεκμηριωμένα ονόματα. **Υπάρχει ένα ευρύτερο δίκτυο ιδιωτών, οικογενειών και μικρότερων συλλεκτών που συνεχίζουν να αγοράζουν έργα νεοελληνικής και σύγχρονης τέχνης, διαφόρων οικονομικών επιπέδων, συμβάλλοντας στη διατήρηση της αγοράς, ακόμη κι αν αυτή δεν είναι πάντα ορατή σε δημόσιο επίπεδο.**

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το κίνητρο πίσω από αυτές τις αγορές. Από τη μία πλευρά, οι μεγαλύτερες ηλικίες φαίνεται να προσεγγίζουν την τέχνη περισσότερο συναισθηματικά, ως μια μορφή προσωπικής σχέσης με το έργο και τον καλλιτέχνη.

Από την άλλη, οι νεότεροι συλλέκτες αντιμετωπίζουν όλο και πιο συχνά την τέχνη μέσα από μια επενδυτική οπτική, ως ένα περιουσιακό στοιχείο που μπορεί να διατηρήσει αξία στην πάροδο του χρόνου.

Σε κάθε περίπτωση, η ελληνική αγορά παραμένει μια αγορά περιορισμένης ρευστότητας, όπου μεγάλο μέρος των συναλλαγών πραγματοποιείται ιδιωτικά και δεν καταγράφεται δημόσια.

Στην ερώτηση γιατί κάποιος που θέλει να εισέλθει στην αγορά τέχνης θα έπρεπε να συμβουλευτεί έναν ανεξάρτητο εκτιμητή ή σύμβουλο τέχνης, η απάντησή της ήταν ξεκάθαρη.

Όπως εξήγησε, η αγορά τέχνης δεν είναι μια εύκολα αναγνώσιμη αγορά, ειδικά για κάποιον που ξεκινά τώρα. Οι παγίδες και η ασυνέπεια αποτελούν, δυστυχώς, τυπικά χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς τέχνης.

Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα εξακολουθεί να υπάρχει ένα σημαντικό ζήτημα με τα πλαστά έργα τέχνης, το οποίο επηρεάζει άμεσα την εμπιστοσύνη και τη λειτουργία της αγοράς.

Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα, ανέφερε μεγάλο οίκο δημοπρασιών που είχε παρουσία στη χώρα, αλλά τελικά έκλεισε το τοπικό του παράρτημα, καθώς το ρίσκο που σχετιζόταν με την αγορά και ειδικά το ζήτημα των πλαστών έργων καθιστούσε δύσκολη τη διατήρηση της δραστηριότητάς του χωρίς να επηρεάζεται η αξιοπιστία του ονόματός του.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος ενός ανεξάρτητου εκτιμητή αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία. Μπορεί να καθοδηγήσει αντικειμενικά κάποιον ανάλογα με τις ανάγκες του και να βοηθήσει τον εκάστοτε ενδιαφερόμενο να πάρει συνειδητές και ασφαλείς αποφάσεις.

Από τη συζήτησή μας μου έμεινε το ότι είναι ένα δύσκολο αντικείμενο, με μεγάλη ευθύνη και προϋποθέτει διαρκή έρευνα, συνεχή παρακολούθηση της αγοράς και βαθιά κατανόηση τόσο της ιστορίας της τέχνης όσο και των μεταβολών που συμβαίνουν γύρω της.

Πάνω απ' όλα, όμως, χρειάζεται αγάπη για την τέχνη, όχι ως αφηρημένη έννοια, αλλά ως καθημερινή σχέση με τα έργα, τους καλλιτέχνες και την ιστορία που αυτά κουβαλούν.

Βίνσεντ βαν Γκογκ: Η αρχή της τέχνης και το τέλος – Συγκριτική ανάλυση των έργων «Οι Πατατοφάγοι» και «Ρίζες Δέντρων»

Γράφει η Βασιλική Δρίβα

Ο Βίνσεντ βαν Γκογκ αποτελεί μία από τις πιο εμβληματικές μορφές της ιστορίας της τέχνης, διανύοντας μία σχετικά σύντομη πορεία. Κατάφερε ωστόσο να παρουσιάσει μία μεγάλη «πυκνότητα» στον τρόπο εξέλιξής του, τόσο από άποψη τεχνικής, όσο και από την άποψη της προσέγγισης της ψυχολογίας μέσα από τα έργα του.

Ανάμεσα στα έργα που αποτυπώνουν με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο αυτή τη μετάβαση βρίσκονται **«Οι Πατατοφάγοι»** (1885), έργο της πρώιμης περιόδου του, και οι **«Ρίζες Δέντρων»** (1890), ένας από τους τελευταίους πίνακες που δημιούργησε πριν από τον θάνατό του.

Τα δύο αυτά έργα θα μπορούσαν να παρουσιαστούν σαν τα άκρα ενός ταξιδιού, καθώς αναδεικνύουν τον τρόπο που αποτύπωνε την τέχνη στα νεότερα χρόνια του και ύστερα την ψυχολογική του κατάσταση πριν το τέλος.

Τεχνική και χρήση του χρώματος

Στους «Πατατοφάγους», ο βαν Γκογκ χρησιμοποιεί μια ιδιαίτερα σκοτεινή και περιορισμένη χρωματική παλέτα. Όπως παρατηρεί κανείς, κυρίαρχα είναι **το καφέ, το λαδί, οι γκριζες και οι βαθιές πράσινες αποχρώσεις**, δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα βαριά, «στενή» και σχεδόν αποπνικτική.

Το φως προέρχεται αποκλειστικά από τη λάμπα που κρέμεται στο κέντρο της σύνθεσης και φωτίζει πρόσωπα και χέρια με έναν «σκληρό» τρόπο.

Οι πινελιές εδώ είναι σχετικά συγκρατημένες και παρότι εντοπίζεται ήδη μια ένταση, ο καλλιτέχνης δεν έχει ακόμη αναπτύξει τη χαρακτηριστική περιστροφική πινελιά των ώριμων έργων του.

Η μορφολογία των προσώπων είναι τραχιά, ενδεχομένως να μπορούσε να χαρακτηριστεί παραμορφωμένη, μέσα από μία προσπάθεια ρεαλιστικής απόδοσης της σκληρής ζωής των αγροτών.

Ο βαν Γκογκ επιδιώκει να δείξει ότι οι άνθρωποι αυτοί έχουν «αγωνιστεί» και κοπιάσει για το γεύμα τους.

Αντίθετα, στις «Ρίζες Δέντρων» παρατηρείται μια σχεδόν πλήρης ανατροπή της τεχνικής του προσέγγισης. Το έργο πλημμυρίζει από έντονα μπλε, πράσινα, κίτρινα και πορτοκαλί χρώματα ξεφεύγοντας από το σκοτεινό μοτίβο των πρώιμων έργων του. Η σύνθεση μοιάζει χαοτική: μπλεγμένες ρίζες, κορμοί και σχήματα συνυπάρχουν χωρίς σαφές κέντρο ή προοπτική.

Οι πινελιές φαντάζουν πυκνές και γρήγορες, δημιουργώντας την αίσθηση συνεχούς κίνησης. Το βλέμμα του θεατή δεν μπορεί

ΔΡΙΒΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Η Βασιλική Δρίβα σπούδασε Αρχαιολογία και Ιστορία της Τέχνης στο ΕΚΠΑ και ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο ίδιο πανεπιστήμιο με ειδίκευση στη Μουσειολογία. Εργάζεται ως δημοσιογράφος εστιάζοντας στο εκπαιδευτικό ρεπορτάζ και τα διεθνή νέα.

Εικόνα 2. «Οι Πατατοφάγοι». Εικόνα: Van Gogh Museum.

εύκολα να σταθεροποιηθεί και καταλήγει να βυθίζεται σε ένα σύνολο μορφών. Η τεχνική εδώ αντανakλά τον ώριμο μεταϊμπρεσιονισμό του βαν Γκογκ.

Το χρώμα δεν χρησιμοποιείται πλέον για να αποδώσει ρεαλιστικά την πραγματικότητα αλλά για να εκφράσει βαθιά συναισθήματα.

Θεματική προσέγγιση

Οι «Πατατοφάγοι» αποτελούν ένα έργο που αποτυπώνει στοιχεία της κοινωνίας. Ο πίνακας παρουσιάζει μια **οικογένεια χωρικών γύρω από το τραπέζι, την ώρα του λιτού δείπνου τους**.

Οι μορφές είναι κουρασμένες, τα πρόσωπα «σκαμμένα», τα χέρια παραμορφωμένα από τη χειρωνακτική εργασία. Το φαγητό τους είναι ιδιαίτερα απλό: πατάτες και καφές.

Ο βαν Γκογκ επιχειρεί να αποτυπώσει την φτώχεια και την σκληρή εργασία με ωμότητα, αλλά πάντα με βαθύ σεβασμό. Το έργο εκφράζει την πεποίθησή του ότι η τέχνη πρέπει να συνδέεται με τους απλούς ανθρώπους και τη ζωή τους.

Την περίοδο εκείνη ο βαν Γκογκ φαίνεται ότι **επηρεαζόταν έντονα από χριστιανικές και ανθρωπιστικές ιδέες**. Ο καλλιτέχνης πίστευε ότι οι αγρότες ενσάρκωναν μια αυθεντικότητα που έλειπε από τη σύγχρονη αστική κοινωνία.

Οι «Πατατοφάγοι» αποτελούν μια δήλωση για την αξιοπρέπεια της εργασίας.

Αντίθετα στις «Ρίζες Δέντρων», απουσιάζει πλήρως ο άνθρωπος. Δεν υπάρχει κάποια αφήγηση πίσω από το έργο, κοινωνική σκηνή ή συγκεκριμένη δράση.

Το θέμα είναι η ίδια η φύση, υπό το πρίσμα μίας έντονης ψυχολογικής κατάστασης.

Οι μπλεγμένες ρίζες μπορούν να ερμηνευτούν ως σύμβολο εσωτερικής σύγχυσης, αποσύνθεσης ή ακόμα και αγωνίας. Πολλοί ιστορικοί τέχνης θεωρούν ότι το έργο αντικατοπτρίζει **την ψυχική κατάσταση του καλλιτέχνη τις τελευταίες ημέρες της ζωής του**. Ωστόσο, το έργο δεν χρειάζεται να χαρακτηριστεί ως αποκλειστικά απαισιόδοξο.

Οι ρίζες, αν και παρουσιάζονται χαοτικές, παραμένουν ζωντανές και δυναμικές. Το έργο δείχνει πως υπάρχει μια ένταση ανάμεσα στη ζωή και τη διάλυση, στη φύση που επιμένει να εξελίσσεται μέσα στον κόσμο και στην ψυχική φθορά.

Σε αντίθεση με τους «Πατατοφάγους» που έχει ένα σαφές κοινωνικό νόημα, εδώ το θέμα γίνεται υπαρξιακό, αφήνοντας ένα «παράθυρο ανοιχτό» για ερμηνείες.

Ψυχολογική διάσταση

Η ψυχολογική απόσταση ανάμεσα στα δύο έργα είναι τεράστια. Στους «Πατατοφάγους», ο βαν Γκογκ εμφανίζεται ακόμη να **«παρατηρεί» τον έξω κόσμο**. Παρακολουθεί τους ανθρώπους, ενδιαφέρεται για την κοινωνική τους θέση και προσπαθεί να αποδώσει την πραγματικότητά τους, όσο σκληρή κι αν φαντάζει αυτή, με έναν ειλικρινή σεβασμό.

Παρά τη σκοτεινή ατμόσφαιρα, υπάρχει μια αίσθηση εγγύτητας: οι μορφές κάθονται μαζί, μοιράζονται το φαγητό τους και συνδέονται μεταξύ τους χωροταξικά, αλλά και κοινωνικά.

Στις «Ρίζες Δέντρων», αντίθετα, ο εξωτερικός κόσμος μοιάζει να έχει διαλυθεί μέσα στην εσωτερική πραγματικότητα του καλλιτέχνη.

Η έλλειψη ανθρώπινης παρουσίας και η σχεδόν αφηρημένη σύνθεση αποκαλύπτουν έναν νου που δεν αναζητά πλέον κοινωνική αφήγηση αλλά **ψυχολογική εκτόνωση**.

Η διαφορά φαίνεται και στον τρόπο που οργανώνεται ο χώρος. Στους «Πατατοφάγους», παρότι σκοτεινός, ο χώρος είναι κατανοητός και σταθερός. Στις «Ρίζες Δέντρων», όμως, η προοπτική σχεδόν καταρρέει. Ο θεατής δεν μπορεί εύκολα να ξεχωρίσει την αρχή και το τέλος των μορφών. Αυτό δημιουργεί ίσως ένα αίσθημα αποπροσανατολισμού, σαν να εισέρχεται κανείς σε μια ψυχική κατάσταση άγχους και εσωτερικής σύγκρουσης.

Συμπεράσματα

Οι «Πατατοφάγοι» και οι «Ρίζες Δέντρων» αποτελούν δύο εντελώς διαφορετικούς κόσμους μέσα στις δημιουργίες του βαν Γκογκ που ξεκάθαρα αποτυπώνουν το χάσμα μεταξύ των πρώιμων έργων και των τελευταίων.

Ο πρώτος πίνακας είναι μέρος της κοινωνικής, και ενίοτε σκληρής, πραγματικότητας, των δύσκολων οικονομικών συνθηκών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ο δεύτερος βυθίζεται σε έναν συναισθηματικό κόσμο.

Τεχνικά, η μετάβαση από τις σκοτεινές γήινες αποχρώσεις στις εκρηκτικές χρωματικές αντιθέσεις αποκαλύπτει την τεράστια καλλιτεχνική εξέλιξη του ζωγράφου.

Παράλληλα, η σύγκριση των δύο έργων αποτυπώνει και τη μεταμόρφωση του ίδιου του βαν Γκογκ από έναν καλλιτέχνη που παρατηρεί τον κόσμο γύρω του, σε έναν δημιουργό που βρίσκει τρόπο έκφρασης των προβληματισμών του μέσα από την τέχνη που δημιουργεί.

Βιβλιογραφία

- Bonafoux, P. (1992) *Van Gogh: The Passionate Eye*, Εκδ.: Harry N. Abrams
- Gogh, V. (1998) *The Letters of Vincent van Gogh*, Εκδ.: Penguin
- Kendall, R., Heugten, S. και Stolwijk, C. (2015) *Van Gogh and Nature*, Εκδ.: Clark Art Institute
- Naifeh, S. και White Smith, G. (2012) *Van Gogh: The Life*, Εκδ.: Random House Trade Paperbacks
- Rewald, J. (1979) *Post-Impressionism: From Van Gogh to Gauguin*, Εκδ.: Museum of Modern Art
- Suh, A. (2006) *Vincent van Gogh: A Self-Portrait in Art and Letters*, Εκδ.: Black Dog & Leventhal

Εικόνα 3. «Ρίζες Δέντρων». Εικόνα: Van Gogh Museum.

1

Εικόνα 1. WD (Wild Drawing) ονομάζεται «Knowledge speaks – Wisdom listens,
Πηγή : <https://www.withlocals.com/experience/athens-street-art-adventure-discover-metaxourgeio-s-creative-side-2d58eed5/>

Από την εφήμερη τέχνη στη διατήρηση: Προσεγγίσεις στη συντήρηση των έργων street art στην Ελλάδα

Γράφει η Ειρήνη Αλεξανδράκη

Για δεκαετίες, τα έργα street art θεωρούνταν κυρίως μια παροδική μορφή έκφρασης, συνδεδεμένη με την αστική κουλτούρα και τον δημόσιο χώρο. Σήμερα, η αυξανόμενη αναγνώριση της καλλιτεχνικής και κοινωνικής τους αξίας έχει οδηγήσει σε έναν νέο προβληματισμό: πώς μπορεί να διατηρηθεί ένα έργο που δημιουργήθηκε εξ αρχής σε ένα εφήμερο περιβάλλον;

Ανάμεσα στην εφήμερη φύση και τη διατήρηση

Η street art αποτελεί πλέον μία από τις πιο δυναμικές μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης στον δημόσιο χώρο. Αν και για μεγάλο χρονικό διάστημα αντιμετωπίστηκαν ως πράξεις βανδαλισμού ή ως παροδικές παρεμβάσεις χωρίς ιδιαίτερη πολιτιστική αξία, η διεθνής κοινότητα των ιστορικών τέχνης, των ερευνητών και των

συντηρητών τα προσεγγίζει ολοένα και περισσότερο ως σημαντικά τεκμήρια της σύγχρονης πολιτιστικής κληρονομιάς. Η μετατόπιση αυτή έχει δημιουργήσει νέους προβληματισμούς σχετικά με την τεκμηρίωση, τη διαχείριση και τελικά τη διατήρηση έργων που σχεδιάστηκαν για να υπάρχουν σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο αστικό περιβάλλον. Η συντήρηση των έργων street art παρουσιάζει σημαντικές προκλήσεις. Τα έργα εκτίθενται διαρκώς στην ηλιακή ακτινοβολία, στις μεταβολές της θερμοκρασίας, στην υγρασία και στην ατμοσφαιρική ρύπανση, ενώ συχνά επηρεάζονται από ανθρώπινες παρεμβάσεις, όπως η επιζωγράφιση, οι εργασίες καθαρισμού ή οι ανακαινίσεις κτιρίων. Παράλληλα, τα υλικά που χρησιμοποιούνται (κυρίως σπρέι, ακρυλικά χρώματα και μαρκαδόροι) δεν έχουν σχεδιαστεί με γνώμονα τη μακροχρόνια διατήρηση. Η διαφορετική χημική τους σύσταση και η ποικιλία των υλικών δυσκολεύουν την πρόβλεψη της συμπεριφοράς τους στο πέρασμα του χρόνου και καθιστούν απαραίτητη τη συστηματική μελέτη τους πριν από οποιαδήποτε επέμβαση.

Πέρα από τα τεχνικά ζητήματα, η συντήρηση των έργων street art εγείρει σημαντικά ηθικά και θεωρητικά ερωτήματα. Ένα από τα βασικότερα αφορά την πρόθεση του δημιουργού. Πολλά έργα αστικής τέχνης δημιουργούνται με τη γνώση ότι η διάρκεια ζωής τους θα είναι περιορισμένη και ότι η φθορά ή ακόμη και η αντικατάστασή τους από νέα έργα αποτελεί μέρος της φυσικής τους πορείας. Υπό αυτό το πρίσμα, η προσπάθεια διατήρησης ενός έργου μπορεί να θεωρηθεί ότι έρχεται σε αντίθεση με τη φύση και τη φιλοσοφία του. Παράλληλα, τίθεται το ζήτημα της επιλογής. Δεν καθίσταται εφικτό να διατηρηθούν όλα τα graffiti που εμφανίζονται στον αστικό ιστό. Η αξιολόγηση της καλλιτεχνικής, ιστορικής και κοινωνικής

σημασίας ενός έργου αποτελεί σύνθετη διαδικασία, η οποία απαιτεί τη συνεργασία συντηρητών, ιστορικών τέχνης, καλλιτεχνών και τοπικών φορέων. Σε πολλές περιπτώσεις, η συστηματική τεκμηρίωση μέσω φωτογραφίας, τρισδιάστατης αποτύπωσης και ψηφιακών αρχείων μπορεί να αποτελέσει μια αποτελεσματική εναλλακτική λύση, διατηρώντας την πληροφορία ακόμη και όταν το ίδιο το έργο δεν επιβιώσει.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ - ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ

Η Ειρήνη-Σταυρούλα Π. Αλεξανδράκη είναι απόφοιτη του τμήματος Διαχείρισης Εκκλησιαστικών Κειμηλίων της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης και κατέχει δύο μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών: “Μουσειολογία και Διαχείριση Πολιτισμού” από το Α.Π.Θ. και “Φυσικές και Χημικές Μέθοδοι Διάγνωσης και Φθοράς Αντικειμένων Πολιτισμού” από το Τμήμα Χημείας του Α.Π.Θ. Είναι τελειόφοιτη του τμήματος Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και του μεταπτυχιακού προγράμματος “Διαχείριση Εκκλησιαστικών Κειμηλίων και Χριστιανικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς” από το Α.Π.Θ. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν το μικροκλίμα των εκθεσιακών χώρων, τις οργανικές πτητικές ενώσεις και τον νοσηματικό μουσειολογικό σχεδιασμό για αποθήκες μουσείων προσβάσιμες στο κοινό. Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια και ημερίδες, ενώ έχει παρουσιάσει poster.

ΤΕΥΧΟΣ 6

20

Η περίπτωση των μεγάλων τοιχογραφιών στην Αθήνα

Στην Ελλάδα, και ιδιαίτερα στην Αθήνα, η street art έχει διαμορφώσει ένα ιδιαίτερο αστικό τοπίο. Η ανάπτυξή της συνδέθηκε στενά με τις κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές των τελευταίων δεκαετιών, ενώ μετά το 2008 οι τοίχοι των ελληνικών πόλεων μετατράπηκαν σε πεδία καλλιτεχνικής δημιουργίας, κοινωνικού σχολιασμού και πολιτικής έκφρασης. Μεγάλες τοιχογραφίες και εικαστικές παρεμβάσεις αποτελούν πλέον αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης εικόνας της πόλης, λειτουργώντας ως μαρτυρίες της εποχής και ως φορείς συλλογικής μνήμης. Η αυξανόμενη αναγνώριση αυτών των έργων εγείρει το ερώτημα αν και με ποιον τρόπο μπορούν να ενταχθούν στο πεδίο της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές μορφές έργων τέχνης που δημιουργούνται με στόχο τη μακροχρόνια διατήρηση, τα graffiti χαρακτηρίζονται από μια εγγενή εφήμερη διάσταση. Η θέση τους στον δημόσιο χώρο, η δυνατότητα κάλυψης ή αντικατάστασής τους από νέα έργα και η συνεχής αλληλεπίδρασή τους με το αστικό περιβάλλον αποτελούν βασικά στοιχεία της ταυτότητάς τους. Για τον λόγο αυτό, η έννοια της συντήρησης αποκτά διαφορετικό περιεχόμενο και απαιτεί την επανεξέταση καθιερωμένων πρακτικών και θεωρητικών προσεγγίσεων.

Στην ελληνική πραγματικότητα, το ενδιαφέρον για τη μελέτη και τη διατήρηση της αστικής τέχνης αυξάνεται σταδιακά. Έργα καλλιτεχνών όπως του Στέλιου Φαϊτάκη, του WD (Wild Drawing), του SONKE, του INO και άλλων δημιουργών έχουν αναδείξει τη διεθνή διάσταση της ελληνικής street art και έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη ενός ευρύτερου διαλόγου γύρω από τη διατήρησή της.

Παράλληλα, πανεπιστημιακά ιδρύματα και ερευνητικές ομάδες εξετάζουν ζητήματα καταγραφής, χαρτογράφησης και συντήρησης των έργων αυτών, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση ενός νέου πεδίου έρευνας στο χώρο της συντήρησης πολιτιστικής κληρονομιάς. Η συντήρηση των graffiti στην Ελλάδα βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Ωστόσο, η σημασία της αναμένεται να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια, καθώς ολοένα περισσότερα έργα αποκτούν αναγνωρισμένη καλλιτεχνική και ιστορική αξία. Η πρόκληση για τους συντηρητές δεν είναι μόνο η αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων που παρουσιάζουν τα υλικά και οι συνθήκες έκθεσής τους, αλλά και η διαχείριση ζητημάτων που σχετίζονται με την αυθεντικότητα, την εφήμερη φύση και τον κοινωνικό χαρακτήρα της αστικής τέχνης.

Street art και μουσειακή πρακτική

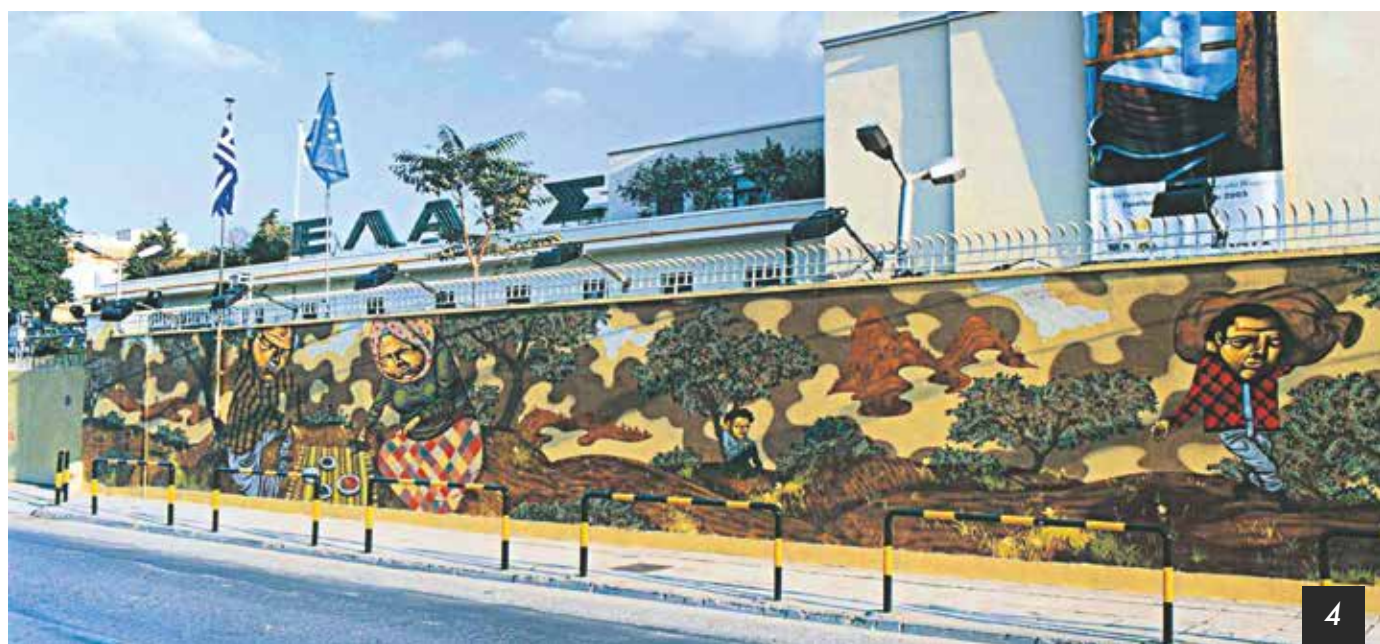
Η αναγνώριση της street art ως μορφής σύγχρονης καλλιτεχνικής έκφρασης έχει οδηγήσει τα τελευταία χρόνια στην ένταξη έργων και καλλιτεχνών του χώρου σε μουσεία, γκαλερί και άλλους πολιτιστικούς χώρους. Η μετάβαση αυτή δεν αναιρεί τον δημόσιο και αστικό χαρακτήρα της street art, αλλά αναδεικνύει την καλλιτεχνική της αξία και τη σημασία της ως μέσου έκφρασης κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών ζητημάτων. Μέσα στο νέο αυτό πλαίσιο, οι καλλιτέχνες της street art αποκτούν τη δυνατότητα να παρουσιάσουν το έργο τους σε διαφορετικά περιβάλλοντα, διατηρώντας παράλληλα τη σύνδεσή τους με τον δημόσιο χώρο από τον οποίο προέρχονται. Τα μουσεία, ως ζωντανοί πολιτιστικοί οργανισμοί, οφείλουν να ανταποκρίνονται στις εξελίξεις της σύγχρονης κοινωνίας και να διευρύνουν διαρκώς τα όρια των αφηγήσεων που παρουσιάζουν. Η ένταξη έργων street art στις συλλογές και τις εκθέσεις τους δεν

αποτελεί μόνο αναγνώριση μιας καλλιτεχνικής πρακτικής που για χρόνια βρισκόταν στο περιθώριο, αλλά και μια ευκαιρία προσέγγισης νέων κοινωνικών ομάδων και κοινού. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, το μουσείο μετατρέπεται σε χώρο διαλόγου ανάμεσα στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία, φέρνοντας το κοινό σε επαφή με ζητήματα που διαμορφώνουν τη σύγχρονη πραγματικότητα και τις πολιτιστικές εξελίξεις της εποχής μας. Η παρουσία καλλιτεχνών της street art σε μουσειακούς χώρους δεν αποτελεί πλέον εξαίρεση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η παρουσίαση του δίσκου του 12ου Πιθήκου στο MOMUS–Μουσείο Φωτογραφίας Θεσσαλονίκης, όπου έργα καλλιτεχνών της street art σκηνής συνυπήρξαν με μια πολιτιστική δράση που προσέλκυσε κοινό διαφορετικών ενδιαφερόντων και ηλικιών. Η περίπτωση αυτή δείχνει πως το μουσείο μπορεί να λειτουργήσει ως ένας ανοιχτός χώρος διαλόγου, ικανός να φιλοξενήσει μορφές τέχνης που γεννήθηκαν στον δρόμο, χωρίς να χάνουν τον αυθεντικό τους χαρακτήρα.

Η επόμενη μέρα της συντήρησης της street art

Η συντήρηση των έργων street art στην Ελλάδα βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Ωστόσο, καθώς ολοένα περισσότερα έργα αποκτούν αναγνωρισμένη καλλιτεχνική, κοινωνική και ιστορική αξία, η ανάγκη για την τεκμηρίωση, τη μελέτη και την προστασία τους γίνεται ολοένα και πιο επιτακτική. Ο ρόλος του συντηρητή δεν περιορίζεται μόνο στην αντιμετώπιση των φθορών που προκαλούν ο χρόνος και το περιβάλλον, αλλά επεκτείνεται στην κατανόηση του ίδιου του χαρακτήρα αυτής της τέχνης, η οποία γεννήθηκε και εξελίσσεται εκτός των παραδοσιακών πλαισίων έκθεσης και διατήρησης. Η συζήτηση για τη συντήρηση της street art δεν αφορά απλώς τη διατήρηση μιας εικόνας πάνω σε έναν τοίχο. Αφορά τη διατήρηση ενός ζωντανού κομματιού της σύγχρονης ιστορίας των ελληνικών πόλεων, κοινωνικών μηνυμάτων και συλλογικών εμπειριών που αποτυπώνονται στον δημόσιο χώρο. Αφορά τη διατήρηση ενός μηνύματος και της συλλογικής

Εικόνα 4. Δημοσια τοιχογραφία του Στέλιου Φαϊτάκη στο κτίριο ΕΛΑΙΣ,
Πηγή : <https://www.oliveoiltimes.com/el/world/greek-painter-stelios-faitakib-olive-oil-mural/88119>

μνήμης της κοινότητας. Οι τοιχογραφίες και τα graffiti καταγράφουν κοινωνικές μεταβολές, αποτυπώνουν συλλογικές εμπειρίες και διαμορφώνουν τη σύγχρονη πολιτιστική ταυτότητα του αστικού χώρου. Οι τοιχογραφίες και οι εικαστικές παρεμβάσεις της street art καταγράφουν κοινωνικές μεταβολές, αποτυπώνουν τις ανησυχίες και τις προσδοκίες της εποχής τους και συμβάλλουν στη διαμόρφωση της πολιτιστικής ταυτότητας του αστικού τοπίου. Η μεγαλύτερη πρόκληση για τη συντήρηση είναι η αναζήτηση μιας ισορροπίας ανάμεσα στον σεβασμό της εφήμερης φύσης αυτών των έργων και στην ανάγκη διαφύλαξης της πολιτιστικής τους αξίας, ώστε να συνεχίσουν να αποτελούν φορείς μνήμης και ιστορικής μαρτυρίας για τις επόμενες γενιές.

Πηγές

- *The Conservation of Outdoor Contemporary Murals*, Leslie Rainer (2003)
https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/newsletters/pdf/v18n2.pdf
- *Values and the Preservation of Contemporary Outdoor Murals*, Brajer (2015) (2015)
<https://www.researchgate.net/publication/308011365>
- *Double Trouble: Replicas in Contemporary Art and Their Impact in Conservation Decision-making*, Anthi Soulioti, Maria Chatzidakis, https://www.researchgate.net/publication/354454253_Double_Trouble_Replicas_in_Contemporary_Art_and_Their_Impact_in_Conservation_Decision-making?_tp=eyJlb250ZXh0ljp7InBhZ2UiOiJwcm9maWxliwiclHJldmVdXNqYVdlIjpudWxsLCJwb3NpdGlvbil6InBhZ2VDb250ZW50In19

Εικόνα 6. Έργο street art του SONKE, Πηγή: Sonke - I Support Street Art

Ξυλόγλυπτο σεντούκι με ζωγραφικό διάκοσμο από την Ήπειρο: καταγραφή πριν την συντήρηση

Γράφουν Ασημίνα Μπέλλου¹ και Χρήστος Καρύδης²

¹ Συντηρήτρια αρχαιοτήτων & έργων τέχνης (T.E), MSc

² Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου, Διευθυντής MSc Διατήρησης & Διαχείρισης Πολιτισμικής Κληρονομιάς, Διευθυντής Εργαστηρίου PreServe

Τα ξυλόγλυπτα και ζωγραφισμένα μπαούλα αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα της ελληνικής λαϊκής τέχνης, καθώς συνδυάζουν την πρακτική χρήση με την καλλιτεχνική έκφραση. Ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον παράδειγμα είναι ένα ξυλόγλυπτο και ζωγραφισμένο μπαούλο του 19ου αιώνα από την Ήπειρο, περιοχή με μακρά παράδοση στην ξυλόγλυπτική. Η μελέτη και τεκμηρίωση τέτοιων αντικειμένων πριν από οποιαδήποτε επέμβαση συντήρησης είναι απαραίτητη για την κατανόηση της ιστορίας, των υλικών κατασκευής και της κατάστασης διατήρησής τους.

Το συγκεκριμένο μπαούλο παρουσιάζει πλούσιο φυτικό διάκοσμο, παραστάσεις πτηνών και έντονα χρώματα, με κυρίαρχο το μπλε φόντο **(εικ. 1)**. Παρόμοια αντικείμενα συναντώνται σε μουσεία και συλλογές στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια, γεγονός που αναδεικνύει τις πολιτισμικές ανταλλαγές και τις κοινές καλλιτεχνικές επιρροές της εποχής. Η τεκμηρίωση πραγματοποιήθηκε με μη καταστροφικές μεθόδους, ώστε να διατηρηθεί η ακεραιότητα του αντικειμένου.

Εικόνα 1. Αντικείμενο μελέτης πριν την συντήρηση.

Καταγραφή

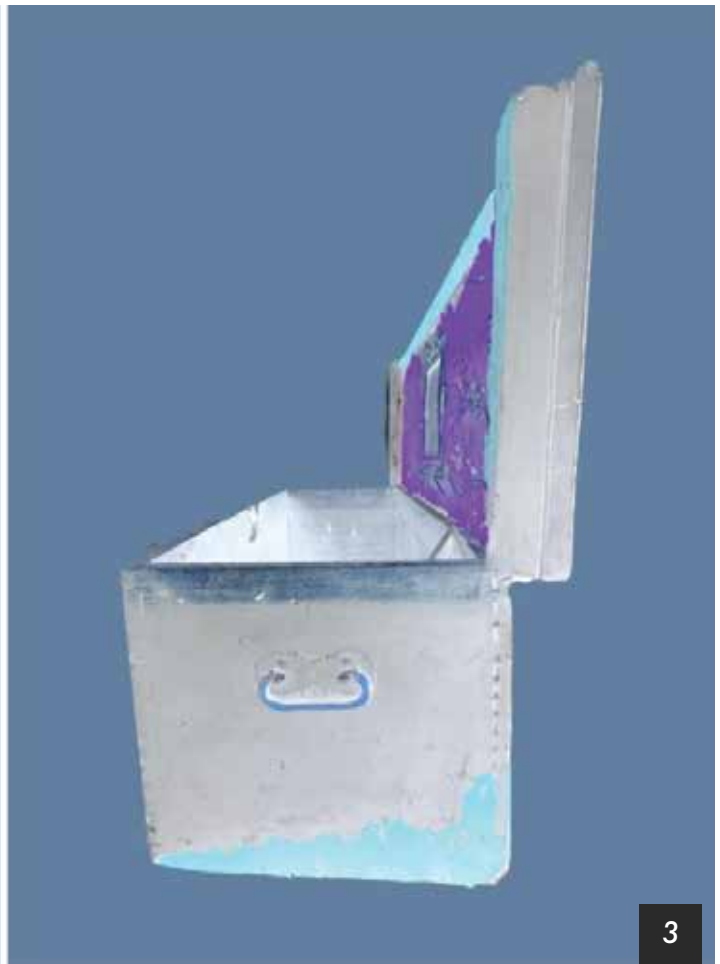
Λαμβάνοντας υπόψη την σύγχρονη λογική της καταγραφής στα τέχνεργα, η πρώτη μέθοδος που εφαρμόστηκε ήταν η οπτική μικροσκοπία χρησιμοποιώντας Ψηφιακό Μονοκυλινδρικό Μικροσκόπιο USB με μεγέθυνση 1600x. Μέσω αυτής εντοπίστηκαν ίχνη προσβολής από ξυλοφάγα έντομα (**εικ.2**), ρωγμές στο ξύλο και στο ζωγραφικό στρώμα, προϊόντα διάβρωσης των μεταλλικών στοιχείων, καθώς και επικαθίσεις στην επιφάνεια.

Η Ασημίνα Μπέλλου είναι Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης. Απόφοιτη του Τμήματος Περιβάλλοντος του Ιονίου Πανεπιστημίου (2023) και κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου στη Διατήρηση και Διαχείριση Πολιτισμικής Κληρονομιάς (Διατμηματικό ΠΜΣ, 2025). Διαθέτει επαγγελματική εμπειρία στον τομέα της συντήρησης, καθώς και συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις σημαντικών έργων. Δημοσιεύσεις: Ζ' Επιστημονικό Συμπόσιο Νεοελληνικής Εκκλησιαστικής Τέχνης, ΕΚΠΑ (2023) · Bellou et al., Heritage , 8, 154, MDPI (2025)

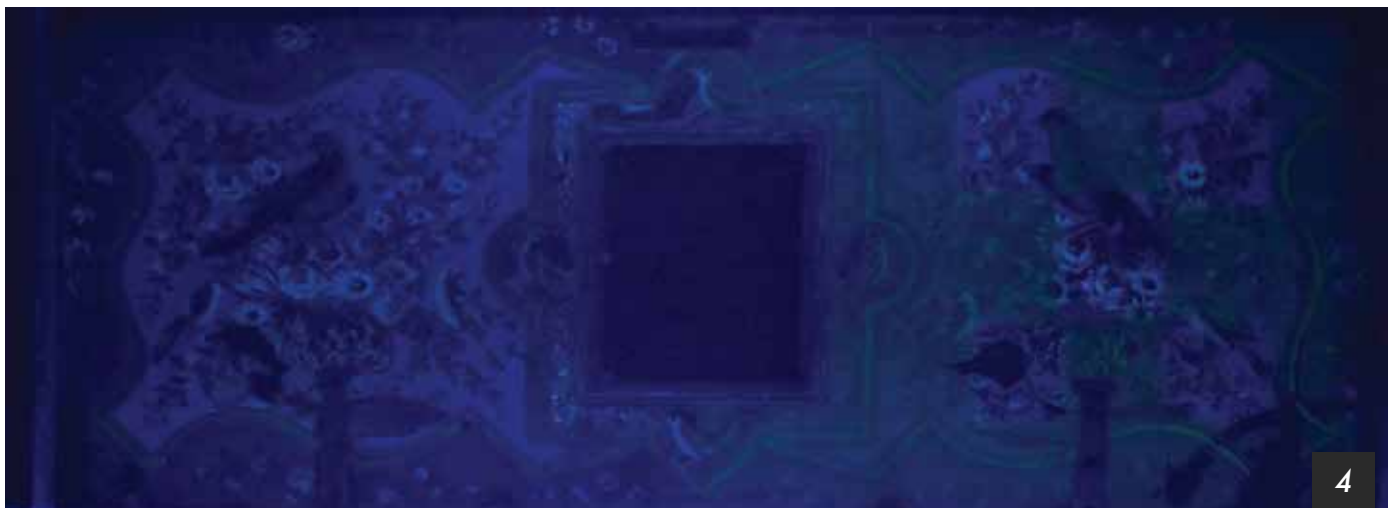
Εικόνα 2. Λεπτομέρεια από προσβολή ξυλοφάγων εντόμων (x50).

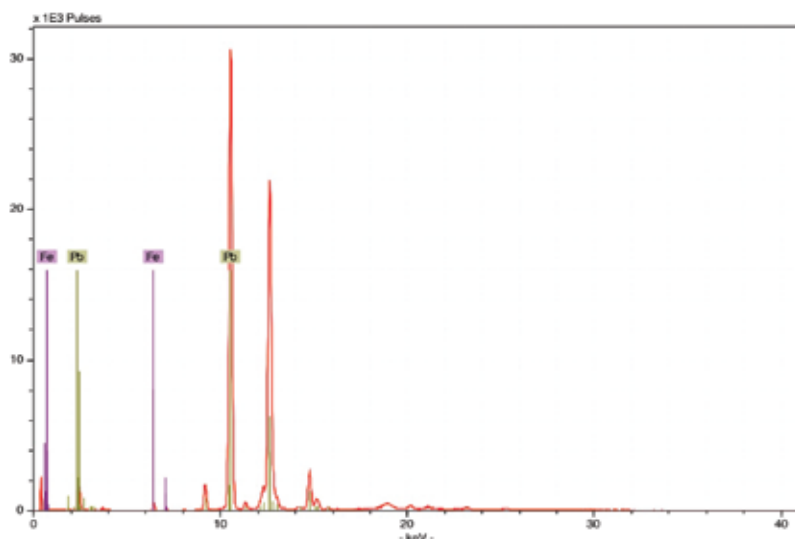
Εικόνα 3. Οι διαφορετικές πλευρές του ξυλόγλυπτου μπουλού κατά τη διάρκεια της τρισδιάστατης σάρωσης.

Οι παρατηρήσεις αυτές παρείχαν πολύτιμες πληροφορίες για τις φθορές που έχει υποστεί το αντικείμενο κατά τη διάρκεια της έκθεσης του και συνέβαλαν στο σχεδιασμό των μελλοντικών επεμβάσεων συντήρησης. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε τρισδιάστατη

αποτύπωση με τη χρήση φωτογραμμετρίας (**εικ.3**). Η δημιουργία ενός λεπτομερούς τρισδιάστατου μοντέλου επιτρέπει την ακριβή καταγραφή της μορφολογίας του αντικειμένου, των διακοσμητικών λεπτομερειών και των φθορών του.

Εικόνα 4. Φωτογραφία υπεριώδους ακτινοβολίας (UV).

Σχήμα 1. Φάσμα της περιοχής δειγματοληψίας Νο. 1, που παρουσιάζει τις χαρακτηριστικές κορυφές μολύβδου (Pb) και σιδήρου (Fe), υποδηλώνοντας τη χρήση μπλε του Πρωσίας.

Ο Δρ. Χρήστος Καρύδης είναι Καθηγητής Ά Βαθμίδας στο γ.α. της προληπτικής συντήρησης πολιτισμικών τεκμηρίων στο Τμήμα Περιβάλλοντος του Ιονίου Πανεπιστημίου. Πρόεδρος του Τμήματος Περιβάλλοντος και Διευθυντής του Μεταπτυχιακού Προγράμματος (MSc) Διατήρηση και Διαχείρισης Πολιτισμικής Κληρονομιάς. Διευθυντής του Θεσμοθετημένου Εργαστηρίου PreServe. Διευθυντής της Σχολής Αγιογραφίας 'Φώτης Κόντογλου' της Ι. Μητροπόλεως Μονεμβασίας & Σπάρτης.

Παράλληλα, το ψηφιακό μοντέλο μπορεί να αξιοποιηθεί για ερευνητικούς, εκπαιδευτικούς και μουσειακούς σκοπούς, καθώς και για την παρακολούθηση της κατάστασης διατήρησης στο μέλλον.

Επιπρόσθετα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε η φωτογράφιση με υπεριώδη (UV) και υπέρυθη (IR) ακτινοβολία. Η UV φωτογράφιση αποκάλυψε περιοχές με παλαιότερες επεμβάσεις και οξειδωμένα στρώματα βερνικιού που δεν ήταν εύκολα ορατά **(εικ.4)**.

Αντίθετα, η IR φωτογράφιση δεν ανέδειξε σημαντικά στοιχεία όσον αφορά εκτεταμένες μεταγενέστερες επεμβάσεις, γεγονός που υποδηλώνει ότι μεγάλο μέρος της αρχικής διακόσμησης διατηρείται ακόμη.

Για τη διερεύνηση των χρωστικών εφαρμόστηκε φασματοσκοπία φθορισμού ακτίνων Χ (XRF) στο εργαστήριο ανάλυσης του Τμήματος Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής υπό την επίβλεψη του Καθηγητή Άκη Μπογιατζή. Η ανάλυση έδειξε ότι χρησιμοποιήθηκαν χρωστικές αναμενόμενες για τον 19ο αιώνα, όπως λευκό του μολύβδου, μπλε της Πρωσίας και κιννάβαρι **(σχδ.1)**.

Εικόνα 5. Ξυλόγλυπτο σεντούκι μετά την συντήρηση.

Τα αποτελέσματα αυτά ενισχύουν τη χρονολόγηση και την αυθεντικότητα του αντικειμένου, ενώ παράλληλα προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες για τα υλικά και τις τεχνικές που ήταν διαθέσιμα στους τεχνίτες της εποχής.

Η συνδυαστική εφαρμογή ψηφιακής μικροσκοπίας, τρισδιάστατης αποτύπωσης, UV/IR φωτογράφισης και XRF ανάλυσης απέδειξε τη σημασία των μη επεμβατικών μεθόδων στη μελέτη και συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι τεχνικές αυτές επιτρέπουν την εξαγωγή πολύτιμων δεδομένων χωρίς να προκαλείται φθορά στο αντικείμενο, συμβάλλοντας τόσο στην επιστημονική έρευνα όσο και στη διατήρηση των ιστορικών τεκμηρίων.

Η μελέτη του ηπειρώτικου μπαούλου (εικ. 5) αναδεικνύει όχι μόνο την αισθητική και τεχνική αξία του αντικειμένου, αλλά και τη σημασία της συστηματικής τεκμηρίωσης πριν από οποιαδήποτε επέμβαση συντήρησης. Μέσα από σύγχρονες αναλυτικές μεθόδους καθίσταται δυνατή η καλύτερη κατανόηση της ιστορίας, της τεχνολογίας και της πολιτιστικής σημασίας τέτοιων έργων, συμβάλλοντας ουσιαστικά στη διαφύλαξή τους για τις επόμενες γενιές.

Βιβλιογραφία

Bellou, A., Karydis, C., Filopoulou, M., Oikonomou, A. and Boyatzis, S. (2025) 'A Wood-Carved and Painted Chest from Epirus, Greece: Analysis Prior to Preservation', *Heritage*, 8, 154.

Conserva Times

© 2025 ΠΑ.Σ.Ε.Σ.Α.Ε.Τ. | Με επιφύλαξη παντός
δικαιώματος.

Το παρόν ηλεκτρονικό περιοδικό και το σύνολο του περιεχομένου του (άρθρα, εικόνες, γραφικά, σχέδια, φωτογραφίες κ.ά.) αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία του ΠΑ.Σ.Ε.Σ.Α.Ε.Τ. και προστατεύονται από την ελληνική και διεθνή νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Το περιεχόμενο του περιοδικού διατίθεται με άδεια Creative Commons Αναφορά – Μη Εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγα 4.0 Διεθνές (CC BY-NC-ND 4.0).

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή και διανομή μόνο:

- Αναφορά δημιουργού (ΠΑ.Σ.Ε.Σ.Α.Ε.Τ.),
- Μη χρήση για εμπορικούς σκοπούς,
- Καμιά τροποποίηση ή δημιουργία παραγώγων έργων βάσει του περιεχομένου.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την άδεια, επισκεφθείτε:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.el>

Για εμπορική χρήση, χορηγίες ή αιτήματα συνεργασίας, επικοινωνήστε στο: pasesaet@gmail.com.

[pasesaet_swmateio](https://www.instagram.com/pasesaet_swmateio)

www.pasesaet.gr